

Læknaráðstevnan í Norðurlandahúsinum:

Føroyingar og mormonar heimsmet í tarmsjúkuni Ulcerus Kolit

— siga yvirlæknarnir Gunnar Järnerot og Nørby Christensen

Eingi fólkasleg í heimum hava eins stórar trupulleikar av ulcerus kolit sum føroyingar og mormonar í Utah. Henda duldarfulla sjúkan (Coleritus Ulcerosa: «langa-bruni» á røtforoyskum), plágur 120 av hvørjum 100.000 dønnum. Í Føroyum er lutfallið uppaftur hægri, 145 pro mille, og millum mormonar er hon triggjar ferðir so vanlig sum í Danmark. Serfrøingar vita ikki, hvør orsøkin til sjúkuna er, men onkir vilja vera við, at hevur ein ringt við at siga sína meining ella greiða frá sínum kenslum í orðum, so er stórri vandi fyri at fáa sjúkuna. Hinvegin eru serfrøingarnir komnir til tað itókiligá úrslit, at roykir ein illa, kann sleppast undan henni. Leggur ein stórroykjari av at roykja, kann hann gerast offur fyri henni.

Kosturin ikki stóran leiklut

Á tí stóru læknaráðstevnu í Norðurlandahúsinum seinastu viku tosaði Sosialurin við yvirlæknarnar Gunnar Järnerot, Ørebrog, og S. Nørby Christensen, Ålborg. Teir eru báðir serfrøingar í maga- og tarmsjúkum, og serliga Järnerot hevur kannað ávirkan til ulcerus kolit av royking. Vit boðu hann fyrst greiða okkum frá, hvi ulcerus kolit er vanligari í Føroyum enn aðrastaðni.

— Tað er torført at siga, men tað kann møguliga hanga saman við, at Føroyar hava fáar íbúgv-

ar, soleiðis at ein kennir betur til hvørt einstakt føri, enn ein ger í stórbýum sum Keypmannahavn ella Stockholm — ella New York, fyri at taka eitt ekstremt dømi. Síðan verður tíðleikin roknaður upp á lutfalsliga litið fólk í tal.

— Hvønn leiklut hevur kosturin?

— Nógv hevur verið kjakast um kostin, men tað er ongantið prógvað, at hann hevur nakran avgerandi leiklut. Mjolk er kanska tann einasti kostfaktorurin, ið verður settur at hava týðning, í minsta lagi í onkrum førum. Men vit vita, at arvafaktorar hava ávisan leiklut, og tað er møguligt, at teir hava stórri ávirkan í slíkum litlum og avbyrgdum samfelagi sum Føroyum.

Royking minkar um vandan

Nørby Christensen legði afturat: — Tað er alment galdandi fyri hesa sjúku, at ættarbræði kann valda, soleiðis at sjúklingurin kann eiga fleiri skyldfólk, ið somuleiðis hava sjúkuna, enn hini, ið ikki hava hana. Tað er eisini prógvað, at royking hevur árin á sjúkumynstrið. Royking er ikki sjúkurosök, men hevur avgjørt árin á sjúkuvirksemið.

Järnerot: — Vit gjørdur kannning av hesum í Ørebro. Vóru kanska ikki teir fyrstu, ið gjørdur so vorðna, men trúliga eydnaðist hon eitt sindur betur enn fyrri kanningar. Tað visir seg, at royking mink-

ar um vandan fyri ulcerus kolit. Men roykjarar skulu ikki fróa seg ov skjótt. Vit kenna nevniliga aðra tarmsjúku, ið nevnist Crohns sjúka, og har er tað óvugta galdandi: royking økir um vandan. Viðvíkjandi ulcerus kolit, sær tað út, sum roykir ein illa og gevst seinni, økist vandin fyri at fáa sjúkuna. Hon slær aftur.

— Høvir alkohol ávirkan?

— Tað er ongantið prógvað, at alkohol hevur nakran týðning í hesum sambandi. Men hetta við royking er stak áhugavert, tí í kanning, sum varð kunngjørd í tí heimsigitna enska læknaritunum Lancet, kom fram, at millum mormonar funnu granskarar triggjar ferðir so stóran tíðleika av ulcerus kolit sum í Keypmannahavn. Mormonar nýta ikki tubbak, og hava sostatt ikki tann verjufaktorin, sum roykingin er. Mormonar drekka heldur ikki kaffi, men granskararnir eru ikki komnir fram til nokur verulig úrslit um samband millum ulcerus kolit og kaffi. Men fleiri orsakatættir skulu til — ættarbræði er ikki nóg mikið til at greiða spurningin. Vit hava funnið fram til tað eftir kanningar av eineggjaðum tvíburðum, har annar tvíburðurin hevði ulcerus kolit, men ikki hin. Vit hava staðfest sjúkuna í øllum aldursbólukum millum 20 og 40 ár, og í einstøkum førum millum børn og gomul fólk.

Eyðkennini týðulig

Hvussu kann ein vita seg at hava ulcerus kolit ella at vera um at fáa sjúkuna? Nørby Christensen svaraði:

— Eyðkennini eru nokk so týðulig: øktur avfærningur, tíðum við blóði. Sjúkan kann eisini byrja við obstopation ella búklópi, ið er ógemeina umfatandi og kann vera livshóttandi, serliga saman við ringum blóðingum. Tað hevur við sær, at organisman missir vætu og blóð, protein, jarn og vitaminir. Fær sjúklingurin ikki viðgerð, kann hann doyggja. Men nú verða tey allar flestu førini diagnostiserað, og sjúklingarnir settir í heilivágsviðgerð. Í ringstu førum fer skurðviðgerð fram.

Men vit mugu viðganga, at upplýsing ræður um, bæði í sambandi við ulcerus kolit og Crohns sjúku. Tað visir seg nevniliga oftani, at tað gongur ávis tíð frá at sjúkan byrjar til tað stendur greitt, at talan er um langabruna. Tað er eitt eyðkenni á henni, at hon kann hvørva av sær sjálvum fyrbilis, og tey fyrstu sjúkueyðkennini kunnu uppfatast sum hemoroidur ella mildari magasjúkur. Tað er ikki fyrr enn sjúkan hevur tikið seg uppaftur fleiri ferðir, at ein fær varhugan av, at okkurt vandamikið er á vási.

Góð heilivágsviðgerð

Hvat fyri heilivágur verður í dag nýttur imóti sjúkuni?

Nørby Christensen framvegis: — Vit hava havt góða heilivágsviðgerð í fleiri ár. Hornasteinurin tey seinastu 24-30 árin hevur verið salazopurin, sum verður framleitt av tí svensku fyrirkøli Farmacia. Hetta preparat hevur riggað væl í fleiri ár. Síðan verða brúktir fleiri sterkir heilivágir av typuni hjánýrubarkhormon, t.e. steroïdar, í bráðum førum. Her á kongressini tosa vit um nýtt ættarlið av heilivági, sum trúliga fer at avloysa salazopurinviðgerðina. Hetta ber vónandi í sær, at vit verða førir fyri at viðgera sjúkuna meira effektivt, tí 10-15% av sjúklingunum tola ikki salazopurin.

At enda spurdu vit Gunnar Järnerot, um samband er imillum sjúkuna